

Magdalena Mouralová

David Hána, Yvona Kostecká: *Domácí vzdělávání v kontextu evropských vzdělávacích systémů*

Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. 2019. 312 s.
ISBN 978-80-7290-994-0

Kniha Davida Hány a Yvony Kostecké se zaměřuje na aktuální téma vzdělávací politiky nejen v České republice – na domácí vzdělávání. Počet českých žáků, kteří plní povinnou školní docházku „doma“, tj. bez pravidelné docházky do vzdělávací instituce, formou tzv. individuálního vzdělávání, se za posledních deset let takřka zpětinasobil. I když podíl žáků vzdělávaných doma se ve většině evropských zemí stále pohybuje v řádu promile, jedná se o fenomén, který získává na významu jak co do rozsahu, tak co do pozornosti, jež mu věnují tvůrci vzdělávacích politik i média. Je tedy jen dobře, že je mu věnována i výzkumná pozornost.

David Hána a Yvona Kostecká se ve své knize zaměřují na komparaci vzdělávacích systémů napříč Evropou. Autoři se hlásí k tradici „školskopolitické komparace“ (s. 12), jejich přístup je ukázkou obecnější disciplíny komparativní analýzy politik (*comparative policy analysis*), když ve své studii systematicky porovnávají institucionální (a to zejména legislativní) ukotvení konkrétního prvku politiky v různých národních systémech.

Kniha je členěna do jedenácti kapitol, z nichž převážnou část (kapitoly 3–9) tvoří případové studie vzdělávacího systému, jeho vývoje a úpravy domácího vzdělávání v jednotlivých evropských zemích. Tomu předcházejí dvě kapitoly věnované metodologickému uchopení a konceptuálnímu ukotvení knihy. Obě by si zasloužily důkladnější propracování, aby čtenář neměl pochyby o autorských volbách a přínosu studie. Do metodologické kapitoly bych osobně začlenila i oddíl věnující se limitům studie, který je zařazen na samý konec knihy před přílohy. Posílilo by to důvěru čtenáře, že autoři vědí, co dělají, proč to dělají i jaká úskalí zvolená cesta má. Závěrečné kapitoly 10 a 11 představují souhrnnou komparativní analýzu domácího vzdělávání a diskusi o budoucnosti tohoto fenoménu.

Záběr porovnávaných států je dosti extenzivní: autoři se věnují skutečně všem státům Evropy (celkem 45 zemí), nejen těm, které jsou součástí EU či OECD a na něž se soustředí většina podobných studií, ale i těm opomíjeným, včetně těch nejmenších. V publikaci tak najdeme popisy vzdělávacích systémů a nastavení domácího vzdělávání v Monaku, San Marinu, či dokonce Vatikánu, který nemá žádné dětské obyvatelstvo, a tedy ani školy na primární a sekundární úrovni. Zařazení všech evropských států do studie je jistě originálním postupem a autoři se tím dle vlastních slov snaží „zaplnit bílé místo“ (s. 12). Platí za to však nevyhnutelnou daň v podobě povrchnosti popisu jednotlivých případů a také jejich

nevyváženosti. Popisy případů jsou založeny jen na pramenech dostupných od stolu (*desk research*), jejichž množství a dostupnost se samozřejmě u různých zemí liší. Medailonky malých států jsou poměrně chudé a klíčové údaje v nich leckdy chybí nebo je proklamována nejistota ohledně uvedených informací. Na jedné straně si snaha autorů o inkluzivní přístup zaslouží uznání, přečíst si něco o vzdělávacích systémech například balkánských zemí je velmi osvěžující, ale na straně druhé je nutné konstatovat, že by pro čtenáře bylo pravděpodobně přínosnější, kdyby energie věnovaná pokrytí skutečně všech evropských zemí byla napřena například k popisu některých mimoevropských vzdělávacích systémů či k prohloubení stávajících popisů.

Případové studie jsou rozděleny do několika kapitol na geografickém základu (střední Evropa, západní Evropa, jihovýchodní Evropa ad.). I když autoři tento postup vysvětlují a opírají členění o předchozí studie (Jordan 2005), ve výsledku působí zvolené řešení hodně technicistně: v knize chybí souhrnná charakteristika jednotlivých skupin států, která by je představila v úvodu kapitol. Byl by pak zřejmější smysl daného členění, které jako by ignorovalo některé kulturní, historické či institucionální souvislosti, na něž upozorňují jiní autoři, ať už to jsou badatelé na poli kulturních rozdílů (např. Hofstede 2011) nebo organizace veřejných služeb (např. Esping-Andersen 1990).

I přes nejasnou koncepci členění a nepřilíš velkou hloubku však kniha přináší zajímavou datovou materii, na jejímž základě si čtenář může naplno uvědomit diverzitu veřejných politik a ptát se po jejím původu. Kniha bohužel nabízí jen velmi omezené odpovědi, neboť se zaměřuje úzce pouze na podobu a vývoj legislativního ukotvení politik. Škoda že se autoři nevěnovali i dalším aspektům designu politik, jako například podobě a proměnám veřejného a politického rámování či způsobu implementace politik. Naději však vzbuzuje příslib, že se tomu budou věnovat v navazujících studiích.

Popisností bohužel trpí i předposlední kapitola věnovaná komparaci systémů, v níž jsou informace z různých zemí často pouze shrnuty a převedeny do prezentačně vděčné podoby kartogramů. Velmi osvěžující jsou všechny snahy o zobecnění či vysvětlení jevů a jejich souvislostí, ať už je to poukázání na sousedskou difuzi politik, kdy se institucionální ukotvení domácího vzdělávání šíří přes hranice (s. 206), či na možnou souvislost restriktivních trendů v úpravě domácího vzdělávání v některých zemích (Spojené království, Německo, Francie, Nizozemsko a Švédsko) s migrační problematikou a integrační politikou (s. 230). Podobných propojení a přesahů bych však v komparativní studii uvítala více. Chybí mi tu více práce s již zmíněným historickým kontextem vzdělávacích systémů a kulturní blízkostí různých zemí (například odkaz na společnou rakousko-uherskou vzdělávací tradici u středoevropských zemí) a též napojení na další prvky vzdělávacího systému (například v České republice je pod domácím vzděláváním skryta řada vzdělávacích komunit najímajících si společně učitele, jejichž obdobu však možná v jiných zemích najdeme coby malé, soukromé, neziskové, ale oficiálně uznávané školy).

Předvedenou diverzitu politik domácího vzdělávání autoři využívají jako odrazový můstek pro položení otázky, zda „nenastal čas pro lepší harmonizaci politik týkajících se domácího vzdělávání“ (Blok, Karsten a Merry 2017). Otázka tvoří jednak motto knihy, ale zároveň je i rámuujícím motivem, k němuž se autoři vracejí v samém závěru publikace. A i když to autoři neříkají explicitně, zdá se, že právě tato otázka stála na pozadí rozhodnutí pustit se

do takto rozsáhlé komparativní studie. Na otázku autoři odpovídají dílem normativně, když deklarují svůj postoj, že je harmonizace politiky napříč státy žádoucí (bohužel propracovanější argumentace pro tuto tezi v práci nenajdeme). Zároveň na tutéž otázku odpovídají i deskriptivně na základě sledování politického diskurzu a mezinárodní politiky, kdy upozorňují, že harmonizace politik nyní rozhodně na pořadu dne není a ani v nejbližších letech asi nebude. Vztah mezi oběma rovinami však v knize není reflektován a jedná se spíš o dvě mimoběžné odpovědi na různých místech knihy.

Mám-li shrnout základní dojem z knihy, tak je skutečně až příliš popisná. Kolekce informací o úpravě domácího vzdělávání v různých evropských systémech je dobrým prvním krokem pro další výzkumné úlohy, ale je to počín zajímavý jen pro velmi omezený okruh čtenářů: zejména výzkumníky, kteří se chtějí věnovat přímo domácímu vzdělávání, a částečně též pro badatele zaměřené na komparativní metodu. Rozhodně však v této podobě necílí na širší veřejnost, k čemuž se autoři hlásí, a to pravděpodobně ani studentskou.

O něco širší publikum pak může ocenit dílčí části knihy: díky svému takřka encyklopedickému charakteru mohou být jednotlivé případové studie využitelné pro zájemce o vzdělávací systémy konkrétních evropských států. Nejširší publikum by pak mohly mít závěrečné kapitoly 10 (Komparace domácího vzdělávání v evropských zemích) a 11 (Diskuze a budoucnost domácího vzdělávání) a tabulkové přehledy v příloze, které na bohatosti řešení jedné relativně ohraničené veřejné politiky, kterou úprava domácího vzdělávání představuje, ukazují složitost a rozmanitost veřejných politik jako takových.

Literatura

- BLOK, Henk, Michael S. MERRY a Sjoerd KARSTEN. 2016. „The Legal Situation of Home Education in Europe.“ Pp. 395-421 in Milton GAITHER (ed.). *The Wiley Handbook of Home Education*. Malden: Wiley Blackwell.
- ESPING-ANDRESEN, Gosta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- HOFSTEDE, Geert. 2011. „Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context.“ *Online Readings in Psychology and Culture* 2(1): Article 8.
- JORDAN, Peter. 2005. „Großgliederung Europas nach kulturräumlichen Kriterien.“ *Europa Regional* 13(4): 162–173.